

УДК 372.48:373.1(477)

В. С. Бугрій

Сумський державний педагогічний університет
ім. А. С. Макаренка

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВСТВА ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У статті проаналізовано особливості використання краєзнавства для розвитку дослідницької діяльності учнів у сучасній українській школі. Встановлено, що вивчення рідного краю спирається на особисті спостереження школярами природи, життя, праці, побуту, історичних пам'яток. Воно виводить дітей за межі уроку та школи, ознайомлює із найближчим оточенням, розвиває їх світогляд, сферу інтересів, прищеплює навички застосування наукових методів дослідження, самостійного виконання всіх етапів пошукової діяльності.

Ключові слова: краєзнавство, дослідницька діяльність учнів, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми. В умовах модернізації сучасної школи основні зусилля педагогів спрямовані на те, щоб формувати в учнів критичне мислення, навички самостійного оцінювання явищ і процесів, інтерес до досліджень у галузі різних наук. Краєзнавство дає можливість перетворювати школярів із споживачів готової інформації у співучасників творчого процесу. Це спосіб розгортання наукової діяльності дітей на матеріалах найближчого оточення.

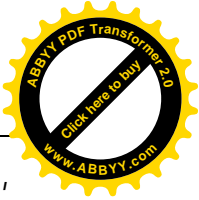
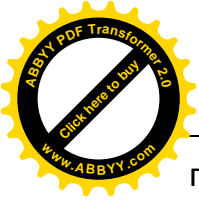
Краєзнавча робота передбачає індивідуалізацію дослідницької роботи школярів. Залежно від вікових особливостей учнів та в міру їх інтелектуального зростання, краєзнавчі дослідження збільшуються за кількістю джерел, різнобічністю прийомів роботи, рівнем їх самостійності.

Вивчення та застосування позитивного досвіду дослідницької діяльності, пов'язаної з рідним краєм, сприятиме зростанню пізнавальної активності учнів, розвиватиме в них уміння і навички наукової роботи і творчості.

Аналіз актуальних досліджень. Науково-методичні проблеми розвитку шкільного краєзнавства розкривали у своїх працях В. Бенедюк, С. Захаров, В. Корнєєв, О. Корнєєв, М. Костиця, В. Обозний, М. Откаленко, О. Плахотнік, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, О. Тімець та інші.

Дидактичні умови розвитку дослідницьких здібностей та умінь учнів вивчали В. Андреев, В. Буряк, Б. Коротяєв, В. Моляко, Н. Недодатко, О. Савченко, В. Смагін, В. Успенський та інші.

Психологічні аспекти дослідницької діяльності учнів розроблені у

працях Д. Богоявленського, П. Гальперіна, О. Кабанової-Меллер, О. Леонтєєва, Г. Костюка, О. Матюшкіна, Н. Менчинської, С. Рубінштейна, І. Якиманської та інших.

Разом з тим у педагогічній науці недостатньо висвітлені питання формування навчально-дослідницьких умінь школярів у процесі краєзнавчої роботи.

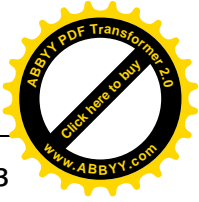
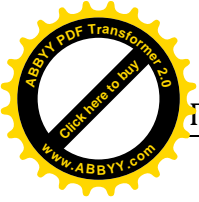
Мета статті – проаналізувати особливості використання краєзнавства для розвитку дослідницької діяльності учнів у сучасній українській школі.

Виклад основного матеріалу. Вивчення рідного краю має свою специфіку. Як правило, краєзнавчі теми є мало дослідженими, що дає широкі можливості для успішної пошукової роботи. Відсутність готового тексту спонукає учнів брати участь у його створенні. А для цього їм потрібно відвідати, архів, музей, бібліотеку, підприємство, поспілкуватися з жителями краю.

Тематика краєзнавчих досліджень пов'язана із локальними подіями, матеріалізованими в місцевих пам'ятках природи, історії, культури. На думку учителя з Київщини М. Ходоса, у молодших класах об'єктами досліджень є найближче оточення учнів – родина, вулиця. У середніх класах учні можуть вивчати фольклор, традиційно-побутову культуру, пам'ятки природи, історії, архітектури, тваринний і рослинний світ. При цьому використовуються посильні для опрацювання джерела, а учнівські відкриття мають здебільшого суб'єктивний характер – вони розкривають істину, яка вже відома людському суспільству, але не знайома самому школяру. У старших класах така робота має вже більш науковий характер, вимагає критично-аналітичного підходу. При цьому можуть використовуватися архівні джерела, наукові праці [6, 12].

Важливе значення у проведенні краєзнавчих досліджень має позакласна робота. Як уважає сучасний науковець О. Корнеєв, головною формою позакласної роботи є товариство або гурток.

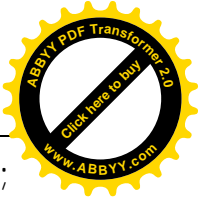
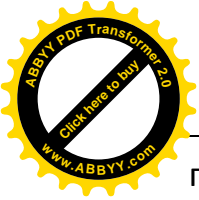
Краєзнавчі дослідження у географічному гуртку можуть здійснюватися за таким планом: 1. Фізико-географічне й економіко-географічне положення області. 2. Історичні відомості про область. 3. Природні умови. 4. Населення і трудові ресурси. 5. Промисловість. 6. Сільське господарство. 7. Транспорт. 8. Міста. 9. Територіально-виробничі зв'язки. 10. Перспективи розвитку господарства області [2, 125].

Вивчення рідного краю передбачає насамперед ознайомлення з особливостями фактів та явищ у конкретному місці. Проте для вчителів головна цінність досліджень навколишнього оточення полягає в тому, що вони сприяють розумінню учнями загальних процесів. Наприклад, О. Корнеєв пояснює, як вивчення природи рідного краю допомагає школярами досягнути навчальний матеріал з географії материків та океанів: «Краєзнавчий принцип у курсі географії материків і океанів полягає в тому, що природа материка розкривається на прикладі вивчення рельєфу, клімату, річок, рослинності та тваринного світу своєї місцевості. Він полягає у тому, що особливості природи місцевості, яка вивчається, порівнюються з відповідними природними явищами своєї місцевості, добре знайомим учням. Учитель просить дітей порівняти погоду влітку в Антарктиді з погодою взимку в місцевості, де вони мешкають, і наочно довести, наскільки суворіший антарктичний клімат. Наведене порівняння допомагає краще уявити, а іноді й відчувати, особливості природи далекого материка і в той же час відчувати свій край, свою місцевість і її погоду» [2, 103].

Важливою особливістю краєзнавчих досліджень є те, що вони не тільки становлять галузь наукового пізнання, але й представляють для учнів сферу активної практичної діяльності. Прикладом може слугувати робота пошуково-дослідницького товариства «Джерело» при Бродівській гімназії імені І. Труша Львівської області, де кожний рік учні з учителями захищають цікаві проекти. Наприклад, один із них був спрямований на розвиток міжпредметних зв'язків між історією України, всесвітньою історією та англійською мовою. Вивчаючи історію Голокосту на території рідного краю, 15 учнів 6-х класів під керівництвом учителя англійської мови Г. І. Лисик здійснили переклад з англійської на українську мову книги спогадів колишнього жителя містечка Щуровичі (Радохівський район Львівської області) Сімона Стерлінга. У процесі цієї діяльності учні набули навичок перекладацької роботи, а також – навички роботи зі спогадами як історичним джерелом [3, 13].

Як будь-яка практична діяльність, краєзнавче дослідження поділяється на кілька етапів. На думку Ф. Матвієнка-Гарнаги, програма вивчення найближчого оточення має здійснюватися у такій послідовності: 1) збирання й облік матеріалу; 2) аналіз матеріалу та встановлення зв'язку між фактами і явищами; 3) розподіл матеріалу по групах відповідно до

питань; 4) наукові висновки матеріалу; 5) практичні висновки; 6) пропаганда наукових і практичних висновків або освітня робота. Автор вважає, що, об'єднавши ці етапи у групи, матимемо дві частини: перша – вивчення якогось явища на підставі раніше засвоєних знань і друга – мобілізація та зосередження уваги на певному факті [5, 7].

Отже, науковий рівень краєзнавчих досліджень учнів підтверджується самостійним виконанням ними всіх етапів пошукової діяльності: постановкою проблеми, розробкою плану її розв'язання, побудовою власної гіпотези, визначенням способів перевірки своїх передбачень, проведенням спостережень, фіксацією фактів, їх порівнянням і класифікацією, формулюванням узагальнень та висновків. Усе це не тільки поповнює багаж знань учнів новими цікавими даними, але й розширює світогляд учнів, впливає на формування їхнього інтелекту та світосприйняття.

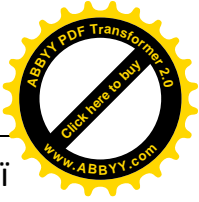
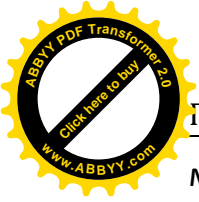
Проведення географічних, історичних, літературних та інших краєзнавчих досліджень дозволяє ознайомити учнів з методами наукової діяльності.

Український спеціаліст у галузі географічного краєзнавства М. Костиця вказував на такі методи під час вивчення рідного краю: «це особисті (візуальні) спостереження, екскурсії, лекції місцевих керівників, спеціалістів, опитування старожилів і краєзнавців» [4, 137].

Досить популярним у шкільній практиці сучасної школи є метод проектів, елементи якого застосовуються учителями при вивченні рідного краю. Педагог із Запоріжжя М. Ф. Гроздева так обґрунтовує доцільність організації роботи учнів за цією системою під час дослідження історичного минулого «малої Батьківщини»:

– використання методу проектів дає можливість організувати самоосвітню діяльність учнів; сприяє активізації діяльності учнів, бо допомагає повірити їм у власну значущість під час пізнання; дозволяє розширити інформаційні межі уроку, а отже, насичує інформацією та збагачує соціальний досвід учня; допомагає ознайомити учнів з методами дослідження історичного минулого, спонукає їх критично ставитися до джерел інформації, оскільки останні так підібрані вчителем, що містять різні варіанти інтерпретації тих самих подій;

– використання презентаційних форм захисту проектів розширює

міжпредметні зв'язки, сприяє розвитку процедурної та інформаційної компетенції учнів, допомагає підвищити рівень комунікативної культури учнів, сприяє набуттю вміння аргументовано доводити свою позицію;

– використання краєзнавчого матеріалу сприяє наближенню історичного знання до соціального буття учня, допомагає глибше усвідомити історичні факти, процеси, явища, оскільки спирається на власний досвід учня, його родичів, близьких [1, 74].

Педагог наводить приклад творчого учнівського проекту «Рівень життя населення Запорізького краю в період «застою» (кінець 1960-х – перша половина 1980-х рр.)», який розроблявся у Запорозькому НВК № 30. Під час опрацювання даного дослідження учні мали виконати такі завдання: опрацювати різні джерела інформації, підготувати інформаційні повідомлення з теми, підібрати фотоматеріали, провести соціологічні опитування, а також підготувати захист-презентацію проекту [1, 78].

Таким чином, вивчення рідного краю передбачає ознайомлення учнів з методами пізнання явищ і процесів та їх практичного застосування під час проведення досліджень.

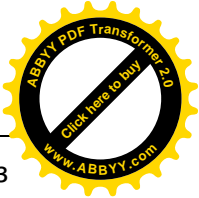
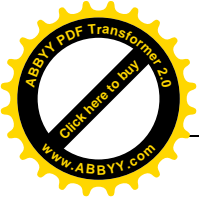
Висновки. Краєзнавчі дослідження школярів мають такі особливості: локальність фактів і подій, що вивчаються; діяльний характер наукового пізнання; широке використання різних методів досліджень.

Дослідження учнів у галузі краєзнавства спираються на особисті спостереження школярами природи, життя, праці, побуту, історичних пам'яток. Вони виводять дітей за межі уроку та школи, ознайомлюють із найближчим оточенням, розвивають їх світогляд, сферу інтересів, прищеплюють навички аналізувати та робити власні висновки. Для вирішення навчальних завдань важливим є не стільки досягнення наукових результатів учнівських досліджень, скільки освітньо-виховне значення вивчення рідного краю як засобу активного пізнання дійсності.

Подальшого вивчення потребує проблема підготовки вчителів до організації науково обґрунтованої навчально-дослідницької краєзнавчої діяльності школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гроздева М. Ф. Використання елементів проектного методу на уроках історії з вивчення краєзнавчого матеріалу (Запорізький край) / М. Ф. Гроздева // Історія та правознавство. – 2010. – № 22–24 (230–232). – С. 74–78.
2. Корнеев О. В. Методика шкільного географічного краєзнавства / О. В. Корнеев. – Х. : Основа, 2007. – 144 с.

3. Корчак А. Залучення учнів середніх шкіл до пошуково-дослідницької роботи з історії та краєзнавства / А. Корчак // Педагогічна думка. – 2008. – № 3. – С. 11–13.
4. Костиця М. Ю. Практикум з географічного краєзнавства / Костиця М. Ю. – К. : Рад. шк., 1979. – 158 с.
5. Матвієнко-Гарнага Ф. Краєзнавство і краєзнавча робота / Ф. Матвієнко-Гарнага // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 40 (573). – С. 2–11.
6. Ходос М. Методичні засади краєзнавчої роботи в загальноосвітній школі / М. Ходос // Історія в школі. – 2004. – № 4. – С. 10–12.

РЕЗЮМЕ

В. С. Бугрий. Использование краеведения как средства развития исследовательской деятельности учащихся в современной украинской школе.

В статье проанализированы особенности использования краеведения для развития исследовательской деятельности учащихся в современной украинской школе. Установлено, что изучение родного края опирается на личные наблюдения школьниками природы, жизни, труда, быта, исторических достопримечательностей. Оно выводит детей за пределы урока и школы, знакомит с ближайшим окружением, развивает их мировоззрение, сферу интересов, прививает навыки применения научных методов исследования, самостоятельного выполнения всех этапов поисковой деятельности.

Ключевые слова: краеведение, исследовательская деятельность учеников, общеобразовательная школа.

SUMMARY

V. Bugrii. Use of study of a particular region as facilities of development of research activity of students are at modern Ukrainian school.

In the article the features of the use of study of a particular region for development of research activity of students are analysed at modern Ukrainian school. It is set that the study of native edge leans against the personal supervisions the schoolboys of nature, life, labour, way of life, historical sights. It destroys children outside a lesson and school, acquaints with the nearest surroundings, develops their world view, sphere of interests, inoculates skills of application of scientific methods of research, independent implementation of all of the stages of searching activity.

Key words: study of a particular region, research activity of students, general school.

УДК 796.92:371.32.037–057.874

В. В. Ворона

Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С. Макаренка

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСОБІВ ЛИЖНОЇ ПІДГОТОВКИ Й ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ШКОЛІ

У статті дається характеристика засобів лижної підготовки, їх розподіл на групи. Обґрунтовується необхідність застосування певних груп вправ для вивчення техніки пересування на лижах і розвитку фізичних якостей школярів. Визначені особливості використання засобів лижної підготовки на уроках фізичної культури в школі.

Ключові слова: засоби лижної підготовки, техніка пересування на лижах, розвиток фізичних якостей.